

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΡΚΟΣ

ΤΟ ΞΕΧΑΣΜΕΝΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ*

Στην Πολωνία, σήμερα, αφίσες και φυλλάδια τουριστικών γραφείων, διαφημίζουν εκδρομές επίσκεψης, στο Auschwitz, και σε άλλα πρώην ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Αυτοί οι τόποι μαρτυρίου και θυσίας, τρόμου και βαρβαρότητας, έχουν γίνει τουριστικά αξιοθέατα όπου οι επισκέπτες φωτογραφίζονται στα κρεματόρια, αγνοώντας οι περισσότεροι τις χιλιάδες των θυμάτων, από διάφορες ομάδες ανθρώπων, που βρήκαν μαρτυρικό θάνατο εκεί.

Μερικές ομάδες θυμάτων όπως οι ομοφυλόφιλοι, άτομα με αναπηρίες, μάρτυρες του Ιεχωβά, ειρηνιστές, Σλαύοι, ελευθεροτέκτονες, κ α, παραμένουν αθέατες ή μερικές έχουν ενεργά αποκλειστεί. Η ιστοριογραφία, τα τελευταία 50 χρόνια, έχει κυρίως επικεντρωθεί στον Αντισιμιτισμό και την τύχη των Εβραίων, κατά τη Ναζιστική περίοδο.

Οι περισσότεροι επίσης, δε φαντάζονται καν ότι στους τόπους αυτούς, χιλιάδες Τσιγγάνοι βρήκαν μαρτυρικό θάνατο. Οι Τσιγγάνοι, Γύφτοι, ή όπως οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται Roma, έχουν σχεδόν αγνοηθεί από την σύγχρονη ιστοριογραφία όσον αφορά τις Ναζιστικές γενοκτονίες.

Οι Τσιγγάνοι άρχισαν να εμφανίζονται στον ευρωπαϊκό χώρο το 15ο αι. σε μικρές οικογενειακές ομάδες, ψάχνοντας προοπτικές απασχόλησης ανάμεσα στους ήδη εγκατεστημένους πληθυσμούς. Γρήγορα άρχισαν να γίνονται θύματα βίας και αρνητικών αντιδράσεων, οι οποίες προκλήθηκαν από μια σειρά λόγους.

Αρκετά πιο πριν από αυτούς, στις περιοχές που επισκέπτονταν είχαν ήδη εγκατασταθεί άλλοι λαοί, έτσι δεν υπήρχαν πλέον ελεύθερες περιοχές για να εγκατασταθούν και να καταφύγουν. Το μόνο που απέμεινε για αυτούς ήταν το περιθώριο και οι παρυφές των περιβαλλουσών

* Σ.τ.ε. Στο κείμενο διατηρήθηκε το σύστημα παραπομπών που επέλεξε ο συγγραφέας.

κοινωνιών (Kenrick & Puxon, 1972: 18) Έτσι βρέθηκαν πολύ γρήγορα στη θέση δεύτερης κατηγορίας πολιτών¹.

Ήδη κάτω από την πολιτιστική κυριαρχία του χριστιανισμού, η μάχη φωτός και σκότους, λευκών αγγέλων εναντίον μαύρων δαιμόνων, είχε δημιουργήσει την πεποίθηση στη δυτική σκέψη πως το μαύρο δέρμα υποδήλωνε κατωτερότητα και κάτι το δαιμονικό. Έτσι λόγω της εμφάνισής τους αντιμετωπίστηκαν αμέσως με προκατάληψη². Τέλος η άγνοια για τον τόπο καταγωγής τους, τα μυστήρια και διαφορετικά ήθη και έθιμά τους, ο νομαδικός τρόπος ζωής τους, συνετέλεσαν στην παραγωγή διάφορων αρνητικών στερεοτύπων που κληρονομούνταν από γενιά σε γενιά

Η αντι-Τσιγγάνικη σκέψη και δράση έχει μακρά ιστορία στη Βόρεια και Δυτική Ευρώπη και διάφορες κοινωνικές ομάδες, κληρικοί³, ευγενείς και χωρικοί, πήραν μέρος (Liegeois, 1994: κεφ 11), (Kenrick & Puxon, 1972: 27). Σε όλη τη Δυτ. Ευρώπη, χιλιάδες Τσιγγάνοι δολοφονήθηκαν, ακρωτηριάστηκαν ή εξορίστηκαν στις αποικίες της Αμερικής. Σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες το «κυνήγι Τσιγγάνων», όπου ο καθένας μπορούσε νόμιμα να σκοτώσει Τσιγγάνους, είχε γίνει ένα είδος αθλήματος (Fraser, 1992: κεφ. 6), (Supple, 1993: 42)

Στα Γερμανικά κρατίδια πρωτοεμφανίζονται από το 1407 και οι πρώτες διώξεις εναντίον τους αρχίζουν από το 1496, όταν τους κατηγορήσαν σαν κατάσκοπους των Τούρκων και σαν φορείς πανώλης. (Liegeois, 1994: 125) Στη σύγχρονη ιστορία θα αρχίσουμε από το 1830 όταν οι Γερμανικές αρχές στο Nordhausen αρχίζουν να αποσπούν τα παιδιά των Τσιγγάνων από τις οικογένειές τους⁴.

Το 1899 ιδρύεται στο Μόναχο το «Γραφείο Τσιγγάνικων Υποθέσεων» (Zigeuner-Nachrichten Dienst), υπό τη διεύθυνση του Alfred Dillman⁵. (Hancock, 1988: 52 -Liegeois, 1994: 131). Η υπηρεσία αυτή συνέλεγε γενεολογικά στοιχεία, φωτογραφίες και δακτυλικά αποτυπώματα κάθε Τσιγγάνου πάνω από 6 χρονών.

Κατά τη διάρκεια της Δεύτερης Αυτοκρατορίας και της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, τα κρατίδια Baden, Bavaria, Hesse και Prussia είχαν ήδη εγκαθιδρύσει νομικά στερεότυπα που προσδιόριζαν τους Τσιγγάνους σαν κλέφτες, εγκληματίες, αντικοινωνικά στοιχεία και φυλετικά κατώτερους ξένους (Milton, 1992: 2). Αν και το άρθρο 108 του Συντάγματος της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης τους έδινε πλήρη και όμοια πολιτικά δικαιώματα, παρόλα αυτά ήταν ιδιαίτερα τρωτοί σε

διάφορα διατάγματα και νόμους διακρίσεων. Στις 16 Ιουλίου 1926, με το Βαναρικό νόμο για την «Καταπολέμηση των Τσιγγάνων, αλητών και τεμπέληδων».(Gesetz zur Bekämpfung von Zigeuner Landfahren und Arbeitsscheuen) καταγράφηκαν όλοι οι Τσιγγάνοι, εδραιωμένοι και νομάδες.

Με ένα παρόμοιο Πρωσικό διάταγμα, το Νοέμβριο του 1927, εφαρμόστηκε η χρήση ειδικών ταυτοτήτων, με αποτυπώματα και φωτογραφίες, για τους 8.000 Τσιγγάνους άνω των 6 χρονών (Milton,1992: 2 - Friedlander,1995: 248). Τον Απρίλιο του 1929, η Εθνική Αστυνομική Επιτροπή υιοθέτησε το Βαναρικό νόμο του 1926 σαν Ομοσπονδιακό νόμο και ίδρυσε το «Κέντρο για την Καταπολέμηση των Τσιγγάνων στη Γερμανία» με κεντρικά γραφεία στο Μόναχο. Τα μέτρα αυτά ανακοινώθηκαν επίσημα στις 18 Μαρτίου 1933 και έδιναν ταυτόχρονα το δικαίωμα σε κάθε κρατίδιο να προβεί σε συμπληρωματικές διατάξεις (Zimmermann,1990-93). Έτσι, οι αυθαίρετες και προληπτικές συλλήψεις και φυλακίσεις Τσιγγάνων, με πρόσχημα τον έλεγχο της εγκληματικότητας, είχαν γίνει καθημερινό φαινόμενο κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης.

Είναι πραγματικά δύσκολο, για τους ερευνητές, να οριοθετήσουν τις διαφορές μεταξύ των νομοθετημάτων της Βαϊμάρης, με τα οποία οι Τσιγγάνοι στιγματίζονται σαν κοινοί εγκληματίες, αλήτες ή αντικοινωνικά στοιχεία, και των πρώτων μέτρων που εφαρμόσαν εναντίον τους οι Ναζιστές μετά το 1933 (Milton,1992: 2). Για τους Εβραίους, ο ερχομός των Ναζιστών στην εξουσία, σήμαινε την εφαρμογή νέων πολιτικών εναντίον τους, για τους Τσιγγάνους όμως η νέα κατάσταση απλά σήμαινε την εφαρμογή μέτρων εναντίον τους που ήδη προϋπήρχαν.

Το Ναζιστικό κόμμα ερχόμενο στην εξουσία το 1933, κληρονόμησε ένα ιδιαίτερα αναπτυγμένο νομικό σύστημα για τον έλεγχο και τον περιορισμό των ομάδων αυτών των ανθρώπων που θεωρούνταν ανεπιθύμητοι. Ήταν δε αναμενόμενο, μετά από μια τέτοια προϊστορία, οι Ναζί να κατατάξουν τους Τσιγγάνους μαζί με τους Εβραίους, στα «προβλήματα» της ανθρωπότητας που επιζητούσαν μια «Τελική Λύση». Παρόλα αυτά όμως, οι Ναζί χλεύαζαν με κάθε ευκαιρία την ήπια τακτική των προκατόχων τους. Τον Αύγουστο του 1937, ο Georg Nawrocki έγραφε στην εφημερίδα *Hamburge Tageblatt*: «Ήταν και αυτό σε σχέση με τις εσωτερικές αδυναμίες και τις ψευδολογίες της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης και αυτό φάνηκε από την έλλειψη θέλησης να αδράξει

και να λύσει το Τσιγγάνικο Πρόβλημα. Γι' αυτήν οι Sinti⁶ ήταν το πολύ μια ποινική υπόθεση. Εμείς, απ' την άλλη μεριά, βλέπουμε το Τσιγγάνικο Πρόβλημα, πάνω απ' όλα, σαν φυλετικό πρόβλημα, το οποίο πρέπει να λυθεί και το οποίο βρίσκεται ήδη προς λύση» (Fraser, 1992: 257).

Στη Ναζιστική ιδεολογία, πραγματικά, το «Εβραϊκό Πρόβλημα» διαγράφεται μεγαλύτερο σε σχέση με το «Τσιγγάνικο Πρόβλημα» ή τη λεγόμενη και -«Τσιγγάνικη Μάστιγα». Είναι γεγονός ότι οι Εβραίοι αποτέλεσαν το μεγαλύτερο πληθυσμιακό στόχο και δίκαια έχει απασχολήσει τους ιστορικούς και τη δημόσια γνώμη. Επίσης οι Τσιγγάνοι ζούσαν, στην πλειοψηφία τους, στο κοινωνικό περιθώριο και ήταν ελάχιστοι σ' αριθμό, αντιπροσωπεύοντας το 1933 το 0,05% του γερμανικού πληθυσμού, ενώ οι Εβραίοι ήταν πολύ περισσότεροι και πιο ενσωματωμένοι στη γερμανική κοινωνία και κουλτούρα.

Παρόλα αυτά όμως, υπάρχει ένας εντυπωσιακός παραλληλισμός ανάμεσα στην ιδεολογία και στις μεθόδους της εξόντωσης Εβραίων και Τσιγγάνων.

Βασικός σκοπός των Ναζιστών ήταν η δημιουργία μιας νέας «εθνικής κοινότητας» (Volksgemeinschaft), τα μέλη της οποίας, οι «εθνικοί σύντροφοι» (Volksgenossen), θα έπρεπε να εκπληρώνουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις όπως: να ανήκουν στην Άρεια φυλή, να είναι γενετικά υγιείς (erbggesund), κοινωνικά αποδοτικοί (leistungsfähig), και ιδεολογικά και πολιτικά αξιόπιστοι, δηλ όχι παθητικοί θεατές αλλά ενεργά μέλη του Ναζιστικού κράτους (Noakes, 1985:15).

Ερχόμενοι στην εξουσία οι Ναζιστές, άρχισαν όχι μόνο να προσδιορίζουν αλλά και να εφαρμόζουν συγκεκριμένα μέτρα ενάντια σε όσους δεν πληρούσαν τα παραπάνω κριτήρια και τους οποίους θεωρούσαν αποβλητέους από την κοινωνία. Στη φυλετική πυραμίδα των Ναζιστών, οι Άρειοι-Γερμανοί βρίσκονταν στην κορυφή, οι Τσιγγάνοι κατείχαν τη θέση μεταξύ των Σλαύων (υπάνθρωπων) και των Εβραίων (μη ανθρώπων) (Kenrick & Puxon, 1995: 17). Οι Τσιγγάνοι ήταν ένοχοι ενάντια στους κανόνες της “εθνικής κοινότητας” όχι μόνο λόγω της μη-Άρειας καταγωγής τους⁷ αλλά και λόγω της “αντικοινωνικής” συμπεριφοράς τους.

Οι Ναζιστές, αρχικά, ανέπτυξαν και εφάρμοσαν παράλληλες ρατσιστικές πρακτικές ενάντια σε Εβραίους, Τσιγγάνους και άτομα με ειδικές ανάγκες. Το Μάιο του 1933 έγινε πρόταση νόμου περί νομιμοποίησης των «ευγονικών στείρωσεων». Στις 14 Ιουλίου, το υπουργικό συμ-

βούλιο, προεδρεύοντος του Hitler, ψήφισε τον νόμο για την «Προστασία από τους απογόνους με κληρονομικά ελαττώματα», με σκοπό να στερηθούν συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων, που θεωρούνται, σαν «αντικοινωνικά στοιχεία». Ειδικά οι Τσιγγάνοι και οι Μαύροι, ήταν από τους άμεσους στόχους για στείρωση*(Bock, 1983: 408 - Supple, 1993: 94). Με το νόμο του Νοεμβρίου 1933, ενάντια στους «Κοινούς και καθ' ἑξιν εγκληματίες», αρχίζει ο εγκλεισμός των Τσιγγάνων σε ειδικά στρατόπεδα συγκέντρωσης (Huttenbach, 1991: 373).

Το 1934, το «Ναζιστικό Γραφείο Φυλετικής Πολιτικής» μαζί με τη Γκεστάπο, άρχισαν να συντάσσουν τον κατάλογο των «αντικοινωνικών ατόμων», ενώ η Αστυνομία και τα Γραφεία Υγείας συνέχιζαν και διέυρυναν τη συστηματική καταχώρηση των Τσιγγάνων, σαν «γενετικά προσδιορισμένων εγκληματιών», κάτι που είχε αρχίσει από τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης (Calvelli Adorno, 1961: 121 142). Αυτή η ανθρωπολογική και γενεολογική καταγραφή (Rassenbiologische Gutachtung), προσδιόριζε τους Τσιγγάνους σαν «φυλετικά κατώτερους, αντικοινωνικούς και εγκληματίες Ασιατικής καταγωγής» (Milton, 1992:3).

Το 1935, οι λεγόμενοι «Νόμοι της Νυρεμβέργης» έθεσαν το νομικό πλαίσιο για το ποιος έχει πλήρη πολιτικά δικαιώματα, ειδικά δε όταν η ερμηνεία τους κατέταξε τους Τσιγγάνους, μαζί με τους Εβραίους και τους Μαύρους, σαν επικίνδυνες φυλές με «ξένο αίμα» (artfremdes Blut) που αποτελούσαν θανάσιμη απειλή για τη γερμανική φυλετική καθαρότητα (Fraser, 1992: 258). Έτσι σαν πρώτο μέτρο ενάντιά τους, με συμβουλευτική εγκύκλιο του Υπουργείου Εσωτερικών στις 26 Νοεμβρίου 1935, εφαρμόστηκε η απαγόρευση των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ ατόμων με Γερμανικό αίμα και «Τσιγγάνων, Νέγρων ή μπάσταρδων απογόνων τους» (Bundesarchiv Koblenz R73/14.005). Στις επόμενες, από τους ρατσιστικούς νόμους της Νυρεμβέργης, κλιμακούμενες νομικές ρυθμίσεις, οι Τσιγγάνοι όπως και οι Εβραίοι στερήθηκαν των πολιτικών δικαιωμάτων τους⁹.

Μετά το 1935, τοπικές αρχές και γραφεία κοινωνικής πρόνοιας, αρχίζουν να πιέζουν τη γερμανική αστυνομία να εγκλείσει τους Γερμανούς Τσιγγάνους σε κατά τόπους ειδικά στρατόπεδα, τα λεγόμενα "Zigeunerlager". Το πρώτο στρατόπεδο Τσιγγάνων δημιουργήθηκε στην Κολωνία το 1935 (Friedlander, 1995: 254).

Το Μάρτιο του 1936, το υπόμνημα του Γραμματέα των Εσωτερικών, Hans Pfundtner, περιέχει τις πρώτες προτάσεις για τη δημιουργία ενός

εθνικού νόμου για τους Τσιγγάνους (*Reichszigeunergesetz*) καθώς και τις δυσκολίες της πραγματοποίησης μιας «Τελικής Λύσης» στο Τσιγγάνικο Πρόβλημα σε εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο. Για το σκοπό αυτό προτείνει απελάσεις των ξένων Τσιγγάνων, απαγόρευση ταξιδιών στους πλανόδιους έμπορους Τσιγγάνους, αύξηση της στενής παρακολούθησης από την Αστυνομία, στείρωση και των Τσιγγάνων Γερμανοτσιγγάνικης καταγωγής (τους λεγόμενους *Mischlinge*), πλήρη καταγραφή όλων των Τσιγγάνων και περιορισμό τους σε ειδικά στρατόπεδα.

Στις 6 Ιουνίου 1936 ειδική διαταγή του Υπουργείου Εσωτερικών του Ράιχ και της Πρωσσίας έδινε νέες οδηγίες για την αντιμετώπιση της «Μάστιγας απ' τους Τσιγγάνους», η ίδια διαταγή εξουσιοδοτούσε τον αρχηγό της αστυνομίας του Βερολίνου να διενεργήσει επιδρομές κατά των Τσιγγάνων και να τους συλλάβει πριν από την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων. Έτσι, 600 Τσιγγάνοι συνελήφθησαν στις 16 Ιουλίου 1936 και εγκλειστήκαν σέ έναν σκουπιδότοπο δίπλα σε νεκροταφείο στο προάστιο του Βερολίνου *Marzahn*. Αν και η ταυτόχρονη παρουσία σκουπιδιών και τάφων καταπατούσε σημαντικότερα Τσιγγάνικα πολιτισμικά ταμπού, το στρατόπεδο συγκέντρωσης *Berlin-Marzahn*, έγινε το μεγαλύτερο στρατόπεδο συγκέντρωσης Τσιγγάνων (*Zigeunerlager*).

Το στρατόπεδο αποτελούνταν από 130 οικήματα που είχαν θεωρηθεί ακατάλληλα για κατοίκηση και με πλήρως ανεπαρκείς συνθήκες διαβίωσης (υπήρχαν μόνο 3 βρύσες και 2 τουαλέτες). Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι δημοτικές υγειονομικές αρχές είχαν καταγράψει το Μάρτιο του 1935, 170 περιπτώσεις μεταδοτικών ασθενειών. Οι εσώκλειστοι του στρατοπέδου *Berlin Marzahn* παραχωρήθηκαν για καταναγκαστική εργασία καθώς και για «ανθρωπολογικές και γενεολογικές» καταγραφές, τα πορίσματα των οποίων χρησιμοποιήθηκαν σαν πρόσχημα για εξαναγκαστικές στείρωσεις. Όσοι επέζησαν μεταφέρθηκαν το 1943 στο *Auschwitz* (*Brucker Boroujerd & Wippermann, 1987: 77 SO*). Τον Ιούλιο του 1936 μεταφέρθηκαν, για τους ίδιους λόγους, 400 Βαυαροί Τσιγγάνοι στο στρατόπεδο *Dachau*, όπου και στείρώθηκαν (*Huttenbach, 1991: 375 Fonseca, 1995: 257*).

Σε παρόμοιες επιδρομές στις 13-18 Ιουνίου 1938 συνελήφθησαν 1000 Τσιγγάνοι «ικανοί για εργασία», και στάλθηκαν, οι άνδρες στο *Buchenwald*, *Dachau* και *Sachsenhausen*, οι δε γυναίκες στο *Lichtenburg* στη Σαξωνία. Οι συλλήψεις αυτές έγιναν σύμφωνα με την αδημο-

σίευτη διαταγή του Δεκεμβρίου 1937, με την οποία επεκτείνονταν η χρήση προληπτικής σύλληψης σε κάθε άτομο του οποίου η «αντικοινωνική» συμπεριφορά απειλούσε την κοινωνία, ανεξάρτητα αν είχε ή όχι ποινικό μητρώο (Friedländer, 1981: 33 69).

Ο όρος «αντικοινωνικός» ή «αντικοινωνική συμπεριφορά» που ιδιαίτερα χρησιμοποιήθηκε από τους Ναζιστές ήταν ιδιαίτερα ελαστικός και ακαθόριστος. Κάτω απ' αυτόν τον όρο συμπεριλήφθησαν όλοι όσοι διέφεραν από τους κατεστημένους τρόπους συμπεριφοράς και τρόπο ζωής της λεγόμενης «εθνικής κοινότητας»: συνήθεις εγκληματίες, άεργοι, περιπλανώμενοι ζητιάνοι, αλκοολικοί, πόρνες, αλλά και ομοφυλόφιλοι και πρωτοποριακοί καλλιτέχνες. Όλοι αυτοί χαρακτηρίζονταν σαν «αντικοινωνικοί» και «ξένα σώματα της κοινωνίας» (*Gemeinschaftsfremde*). Όπως η Gisela Bock παρατηρεί: «Η «αντικοινωνικότητα» ήταν το βασικότερο κριτήριο στις αποφάσεις για στείρωση... Οι θεωρίες της φυλετικής υγιεινής είχαν κάνει αποδεκτό τον κληρονομικό χαρακτήρα της νόσου «αντικοινωνικότητα» σε τέτοιο βαθμό, που είχε γίνει βασική κατηγορία ρατσισμού» (Bock, 1983: 418).

Τον Ιούλιο του 1936, το Κεντρικό Γραφείο Ανίχνευσης Εγκλημάτων (Reichskriminalpolizeiamt ή RPKA) και το Υπουργείο Εσωτερικών του Ράιχ, ίδρυσαν το «Κεντρικό Γραφείο Καταπολέμησης της Τσιγγάνικης Μάστιγας» (Zentralstelle zur Bekämpfung des Zigeunerunwesens) με έδρα το Μόναχο. Η υπηρεσία αυτή ήταν και τα κεντρικά γραφεία της εθνικής τράπεζας πληροφοριών για τους Τσιγγάνους και αντιπροσώπευε όλες τις γερμανικές αστυνομικές διευθύνσεις στο Διεθνές Κέντρο Καταπολέμησης της Τσιγγάνικης Μάστιγας, της Interpol στη Βιέννη¹⁰ (von Hase Mihalik & Kreuzkamp, 1990: 43 44).

Την άνοιξη του 1936, το Υπουργείο Υγείας δημιούργησε το «Ερευνητικό Τμήμα Φυλετικής Υγιεινής και Βιολογικής Δημογραφίας» (Rassenhygienische und Bevölkerrungsbiologische Forschungsstelle) γνωστού σαν RHBF ή Τμήμα L3. Η ίδρυσή του σηματοδοτεί την αρχή της πορείας της ναζιστικής «Τελικής Λύσης» και για το λεγόμενο «Τσιγγάνικο Πρόβλημα». Επικεφαλής του τοποθετήθηκε ο Dr Robert Ritter¹¹. Το Τμήμα άρχισε να κάνει «συστηματικές γενεολογικές και γενετικές έρευνες» το 1937, χρηματοδοτούνταν δε από τη Γερμανική Κοινότητα Ερευνών (DFC).

Ο Ritter και οι συνεργάτες του είχαν στενή συνεργασία με το Κεντρικό Γραφείο Ασφαλείας του Ράιχ (Reichssicherheitshauptamt ή

RSA) καθώς και με το Υπουργείο Εσωτερικών¹². Σκοπός τους ήταν να καταγράψουν τους περίπου 30.000 Τσιγγάνους αλλά και τους εν μέρει Τσιγγάνους της Γερμανίας και να προμηθεύσουν «γενεολογικές και φυλετικές» πληροφορίες για τη διατύπωση ενός νέου Νόμου που θα αφορούσε τους Τσιγγάνους. Ακόμα ήθελαν να αποδείξουν ότι η εγκληματική και «αντικοινωνική» συμπεριφορά είναι κληρονομική.

Το 1937, ο «βιολογικός ανθρωπολόγος», Dr Adolf Würth, ένας από τους συνεργάτες του Ritter, αναφέρει: «Το «Τσιγγάνικο Πρόβλημα»είναι για μας σήμερα, κατά κύριο λόγο, ένα φυλετικό πρόβλημα. Έτσι, το εθνικοσοσιαλιστικό κράτος θα πρέπει βασικά να λύσει το Τσιγγάνικο Πρόβλημα όπως έχει λύσει και το Εβραϊκό Πρόβλημα.»(Milton 1992: 4). Ο Ritter και η ομάδα του, η οποία περιελάμβανε και την κυρίως συνεργάτιδά του Eva Justin¹³, εξοπλισμένοι με ιατρικά όργανα μέτρησης, χάρτες χρώματος οφθαλμών και κερί για εκμαγεία προσώπων, επισκέπτονταν Τσιγγάνικα σπίτια και καταυλισμούς, αρκετές φορές υπό τη συνοδεία της αστυνομίας, καταγράφοντας τα στοιχεία κάθε Τσιγγάνου.

Από το 1937 ο βασιικός διττός χαρακτήρας της μέχρι τότε Ναζιστικής πολιτικής ενάντια στους Τσιγγάνους - περιορισμοί και απελάσεις - άρχισε να μεταμορφώνεται σ' ένα σύστημα εξόντωσης, καλυμμένου με ένα ψευδο - επιστημονικό προσωπείο. Το Μάιο του 1938 ο Himmler διέταξε το Γραφείο των Τσιγγάνικων Υποθέσεων στο Μόναχο να μετανομαστεί σε RSA (Κεντρική Υπηρεσία καταπολέμησης της Τσιγγάνικης Μάστιγας) και τον Οκτώμβρη του 1938 τοποθετήθηκε μαζί με το RKPA στο Βερολίνο αποτελώντας μια τμήμα της Κεντρικής Αστυνομικής Διεύθυνσης (Kenrick & Puxon, 1995: 29 - Friedlander, 1995: 250).

Στις 8 Δεκεμβρίου 1938, ο Himmler κοινοποιεί το Διάταγμα «Καταπολέμησης της Τσιγγάνικης Μάστιγας» (Bekämpfung der Zigeunerplage), βασισμένο στις «ανθρωπολογικές και γενεολογικές μελέτες» του Ritter και των συνεργατών του. Με το Διάταγμα αυτό δινόταν εντολή όλοι οι Τσιγγάνοι του Ράιχ πάνω από 6 χρονών να κατανεμηθούν σε τρεις φυλετικές ομάδες, «Τσιγγάνοι, Mischlinge (=μιγάδες Τσιγγάνοι), και άτομα νομάδες που φέρονται σαν Τσιγγάνοι». Θεωρούσε δε τους μιγάδες Τσιγγάνους ιδιαίτερα επιρρεπείς προς το έγκλημα και διέταζε τα κατά τόπους αστυνομικά τμήματα και τις υγειονομικές αρχές να προβούν σε συστηματική οικιστική και γενεολογική καταγραφή τους και αποστολή όλων των εκθέσεων στα κεντρικά γραφεία του Ράιχ. (Doring, 1964: 58 60). Βάσει αυτού του Διατάγματος, εδόθησαν ειδικές

ταυτότητες: καφέ χρώματος στους «καθαρά» Τσιγγάνους, θαλασσί στους μιγάδες Τσιγγάνους και γκρι στους νομάδες μη Τσιγγάνους. Η εφαρμογή του Διατάγματος είχε σαν αποτέλεσμα την καθαίρεση, το 1939, όλων των Τσιγγάνικης καταγωγής μουσικών από τις κρατικές ορχήστρες.

Στις 5 Φεβρουαρίου 1940 ο αρχειοσαγγελέας του Graz, Dr Meissner, αναφέρει στο Υπουργείο Δικαιοσύνης του Ράιχ: «Οι Τσιγγάνοι ζουν από την επαιτεία και τις κλοπές, η εργασία τους σαν μουσικών είναι απλώς ένα προκάλυμμα και όχι η πραγματική ασχολία τους» (Nuremberg Doc. NG - 684 - DOW 4942). Οι Mischlinge (μιγάδες τσιγγάνοι) θεωρούντο απειλή όπως και οι «αμιγείς» Εβραίοι.

Ο ίδιος ο Ritter ήταν ιδιαίτερα ανήσυχος για το πρόβλημα των εδραιωμένων Τσιγγάνων και των Mischlinge, οι οποίοι είχαν από καιρό ενταχθεί ή αφομοιωθεί στη γερμανική κοινωνία. Σύμφωνα μ' αυτόν, αρκετοί ήταν αυτοί που αρνούνταν την Τσιγγάνικη καταγωγή τους ενώ πολλοί ήταν μέλη μουσικών Ακαδημιών αλλά και του Ναζιστικού κόμματος. Πίστευε όμως, ότι τελικά θα κατάφερε να τους αποκαλύψει όλους με τη βοήθεια των γενεολογικών καταλόγων που συνέτασσε και την ενθάρρυνση των Γερμανών πολιτών να τους καταδίδουν.

Σε έκθεσή του τονίζει: «Είμαστε πια σε θέση να ανακοινώσουμε ότι το 90 %, των λεγόμενων γηγενών Τσιγγάνων είναι μικτού αίματος... Παραπέρα αποτελέσματα των έρευνών μας μας υπαγορεύουν να χαρακτηρίσουμε τους Τσιγγάνους σαν ανθρώπους με εντελώς πρωτόγονη εθνολογικά καταγωγή, των οποίων η πνευματική οπισθοδρόμηση τους καθιστά ανίκανους για κάθε κοινωνική προσαρμογή. . . Το Τσιγγάνικο Πρόβλημα θα μπορεί να θεωρηθεί λυμένο μόνο όταν η πλειοψηφία των αντικοινωνικών και άχρηστων Mischlinge θα έχουν συγκεντρωθεί σε μεγάλα στρατόπεδα εργασίας, και όταν η συνεχής αναγέννηση αυτού του υπο-γένους θα έχει τελικά εμποδιστεί. Μόνο τότε οι μελλοντικές γενιές θα έχουν απελευθερωθεί από αυτό το δυσβάστακτο βάρος» (Noakes, 1985:17 - Kenrick & Puxon, 1995:22). Κατά τα έτη 1941-42 όσοι Τσιγγάνοι ή μιγάδες Τσιγγάνοι υπηρετούσαν στις Ένοπλες Δυνάμεις, συμπεριλήφθησαν και αυτοί στα μέτρα διακρίσεων και αποτάχτηκαν (Kenrick & Puxon, 1995:34).

Σε σχετικό Διάταγμα του Himmler, τον Αύγουστο του 1941, προσδιορίζονται οι κανόνες «φυλετικής και βιολογικής αξιολόγησης» των Τσιγγάνων. Έτσι, πηγαίνοντας πίσω 3 γενεές (συγκρινόμενη με 2 για

τους Εβραίους), κατανέμονται, σύμφωνα με τις «έρευνες» της ομάδας Ritter, σε 5 κατηγορίες: 1) Z (από το Zigeuner= Τσιγγάνος) που δήλωνε τον «αμιγή» Τσιγγάνο, 2) ZM, 3) ZM+, 4) ZM- (από το Zigeunermischling= Μισγάδας Τσιγγάνος) με τα σύμβολα + και - να δηλώνουν τότε το Τσιγγάνικο αίμα υπερετερούσε ή όχι, και τέλος NZ (Nicht-Zigeuner= μη Τσιγγάνος) (Fraser,1992:260 - Kennrick & Puxon, 1995:37). Οι από το 1936 αρχόμενες μαζικές συλλήψεις του Τσιγγάνικου πληθυσμού για διάφορους «λόγους» (επαιτεία, λόγοι υγείας, προληπτικοί), είχαν συγκεντρώσει το σύνολο σχεδόν του Τσιγγάνικου πληθυσμού της Γερμανίας και Αυστρίας σε ειδικά στρατόπεδα.

Καθώς η πρώτη φάση του Πολέμου έφτανε στο τέλος της - η κατάληψη των Ανατολικών χωρών είχε ολοκληρωθεί και η επίθεση στη Σοβιετική Ένωση συνεχιζόταν - άρχισε να αποκρυσταλλώνεται και η ιδέα της εξόντωσης των Τσιγγάνων, που αποτελούσε και αυτή κομμάτι της Ναζιστικής δημογραφικής αναδόμησης της Ευρώπης, στην οποία μια πολλαπλή γενοκτονία έπαιζε πρωταρχικό ρόλο. Μέχρι το 1941 η εφαρμογή της Ναζιστικής «φυλετικής υγιεινής» είχε καθυστερήσει ή δεν είχε μπορέσει να εφαρμοστεί λόγω της αδυναμίας της κρατικής μηχανής να εκτελέσει μονομιάς τέτοια μεγάλης έκτασης «φυλετική εκκαθάριση» και κατόπιν λόγω της εισβολής στη Σοβιετική Ένωση.

Έτσι, είχαν ανασταλεί οι μεταγωγές Τσιγγάνων, το 1939 και 1940, από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης της Γερμανίας, Αυστρίας και Τσεχοσλοβακίας, προς τα στρατόπεδα της Πολωνίας. Σαν εναλλακτική λύση, το Κεντρικό Γραφείο Ασφαλείας του Ράιχ, συζητούσε το 1941 την παλαιότερη πρόταση των SS, να συγκεντρωθούν όλοι οι Τσιγγάνοι σε μεταγωγικά πλοία τα οποία θα βύθιζαν στη Μεσόγειο (Fraser,1992: 263).

Στις 5-9 Νοεμβρίου 1941 έχουμε, υπό την εποπτεία του Adolf Eichmann, τη μεταγωγή 5.000 Αυστριακών Τσιγγάνων στο καινούργιο στρατόπεδο του Chelmno στην Πολωνία. Το Chelmno είχε σχεδιαστεί σαν στρατόπεδο θανάτου. Εκεί στις 7 Δεκεμβρίου 1941, την ίδια μέρα της ιαπωνικής επίθεσης στο Pearl Harbor, άρχισε η εφαρμογή, σε ευρεία κλίμακα πλέον, της «Τελικής Λύσης» και για τους Τσιγγάνους. Μέσα σε μια μέρα, σε ειδικά κατασκευασμένα καμιόνια, δολοφονήθηκαν 5.000 Τσιγγάνοι με μονοξείδιο του άνθρακα, από τις εξατμίσεις των φορτηγών (Fraser,1992:263 - Supple 1993:148). Προηγουμένως, μεταξύ Σεπτέμβρη 1939 και Ιούνη 1941, στο στρατόπεδο του Buchenwald, 250 Τσιγγανάκια από την Τσεχοσλοβακία χρησιμοποιήθηκαν στις

έρευνες για το αέριο Zyklon B¹⁴, το θανατηφόρο αέριο που χρησιμοποιήθηκε αργότερα στους θαλάμους αερίων (Huttenbach,1991:379).

Στα Ανατολικά, από τις χώρες της Βαλτικής μέχρι τη Μαύρη θάλασσα και στις Βαλκανικές χώρες, έχει δοθεί ρητή εντολή στις ειδικές δυνάμεις των SS (Einsatzgruppen), να προχωρήσουν σε μαζική «εκκαθάριση», των Εβραίων, Τσιγγάνων, πνευματικά ανάπηρων, κομμουνιστών και άλλων «ανεπιθύμητων» στοιχείων, συνήθως πυροβολώντας τους (Burleigh & Wippermann,1991:100 - Fonseca 1995 261). Το RSHA αναφέρει το Δεκέμβριο του 1941 στην «Αναφορά Κατάστασης USSR No 153» ότι «Το Τσιγγάνικο Πρόβλημα στο Simferopol έχει πλέον διευθετηθεί» (Nüremberg Doc No-3278: «Ereignismeldungen UdSSR 153», 9/1/1942). Ταυτόχρονα οι μαζικές μεταφορές Τσιγγάνων προς τα στρατόπεδα θανάτου στην Πολωνία συνεχίζονται καθ' όλη τη διάρκεια του 1942. Στις 31 Αυγούστου 1942, μέσα σε μια νύχτα (τη λεγόμενη Zigeunernacht= νύχτα των Τσιγγάνων), δολοφονούνται στους θαλάμους αερίων του Auschwitz 5000. Λίγο αργότερα, 2.000 Τσιγγάνοι δολοφονούνται στην Treblinka (Sereni,1974: 212 Huttenbach,1991: 382). Η απόφαση για τη γενοκτονία έχει από καιρό αποφασιστεί. Στις 14 Σεπτεμβρίου 1942, ο Dr. Gering Thierack, του Υπουργείου Δικαιοσύνης, στη διάρκεια συμβουλίου με τον υπουργό προπαγάνδας Goebbels, παρατηρεί: «Οι Τσιγγάνοι θα πρέπει να εξοντωθούν όλοι χωρίς εξαίρεση» (Huttenbach,1991: 382). Τον ίδιο μήνα, όσοι Αυστριακοί Τσιγγάνοι υπηρετούσαν στις ένοπλες δυνάμεις, εγκλείστηκαν στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Lackenbach Lager-, στην Αυστρία. (Liegouis, 1994:134).

Το Δεκέμβριο του 1942, ο Himmler έδωσε διαταγή να σταλούν στο Auschwitz όλοι όσοι είχαν Τσιγγάνικο αίμα. Παρόμοια διατάγματα εφαρμόστηκαν και στις περισσότερες κατεχόμενες χώρες. Οι ελάχιστοι Τσιγγάνικης καταγωγής που απέφυγαν τα κρεματόρια, ήταν όσοι είχαν υπηρετήσει στις Ένοπλες Δυνάμεις και είχαν παρασημοφορηθεί, αλλά ακόμα και αυτοί υπεβλήθησαν σε «εθελοντική» στείρωση (Kenrick & Puxon,1995:41- Burleigh & Wippermann,191:125).

Το Μάρτιο του 1943 ο Ritter αναφέρει στη Γερμανική Ερευνητική Κοινότητα (DFG): «Η καταγραφή των Τσιγγάνων και των ημι-Τσιγγάνων έχει πιά αποπερατωθεί όπως είχε σχεδιαστεί, στο παλαιό Ράιχ (=προπολεμική Γερμανία) και την Αυστρία, παρόλες τις δυσκολίες εξαιτίας του πολέμου. Οι μελέτες μας είναι ακόμα σε πρόοδο στις προσαρτημένες περιοχές...Ο αριθμός των περιπτώσεων που εκτιμήθηκαν

απ' τη σκοπιά της φυλετικο-βιολογικής θεώρησης είναι 21.498 αυτή τη στιγμή.» Δέκα μήνες αργότερα σε νέα αναφορά του, ο αριθμός ανεβαίνει στις 23.822 (Müller Hill, 1988:59-60 - Proctor, 1988:215).

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε το γεγονός ότι η πλειοψηφία του επιστημονικού κατεστημένου είχε καλωσορίσει τις ευκαιρίες που πρόσφερε η Νέα Τάξη πραγμάτων. Ο καθηγητής E. Fischer, διευθυντής του Ινστιτούτου Ανθρωπολογίας «Kaiser Wilhelm», γράφει το 1943 στην εφημερίδα *Allgemeine Zeitung*: «Είναι πραγματικά μία σπάνια και εξαιρετική τύχη για τη θεωρητική επιστήμη να ακμάζει τη στιγμή που η περιβάλλουσα ιδεολογία την καλωσορίζει και όταν τα αποτελέσματα των ερευνών της αμέσως εξυπηρετούν την κρατική πολιτική» (Müller-Hill, 1988:61).

Μεταξύ 26 Φεβρουαρίου και 25 Μαρτίου 1943, μεταφέρθησαν στο Auschwitz, από τη Γερμανία και αλλού, 16.000 Τσιγγάνοι στο ειδικό γι' αυτούς στρατόπεδο, BIIe. Εκεί, σ' αντίθεση με τους άλλους φυλακισμένους, μπορούσαν να ζουν μαζί με τις οικογένειές τους, το πιθανότερο για να εξυπηρετούνται τα ιατρικά πειράματα του Ιατρικού Ερευνητικού Κέντρου, που είχε ιδρυθεί μέσα στο στρατόπεδο από τον περιβόητο Dr. Mengele, γνωστό και σαν «Άγγελο του θανάτου».

Ο Dr. Josef Mengele είχε απόλυτη εξουσία επιλογής ζωής και θανάτου στις καθημερινές νέες αφίξεις Εβραίων και Τσιγγάνων. Το ενδιαφέρον του ήταν ιδιαίτερο για τους δίδυμους Τσιγγάνους. Δολοφόνησε δεκάδες απ' αυτούς και εκατοντάδες άλλους Τσιγγάνους, σε αποτρόπαια πειράματα, αλλαγής χρώματος οφθαλμών, δημιουργία σιαμαίων ανθρώπων, τεχνικές αποβολές σε έγγυες Τσιγγάνες, και πλήθος άλλων αδιανόητων επεμβάσεων στο ανθρώπινο σώμα (Kenrick & Puxon, 1992:135 - Huttenbach, 1991: 383). Το στρατόπεδο Τσιγγάνων στο Auschwitz - Birkenau λειτούργησε 17 μήνες. Από τους 23.000 Τσιγγάνους που εγκλείστηκαν σ' αυτό οι 20.078 πέθαναν από πείνα, υπερκόπωση, αρρώστιες, ιατρικά πειράματα ή στους θαλάμους αερίων. Στις 3 Αυγούστου 1944, το στρατόπεδο των Τσιγγάνων, συνήθως βορυσώδες, εισώπησε και ερήμωσε για πάντα. Τη μέρα αυτή, 2.897 γυναίκες, παιδιά και άνδρες (περιλαμβανόμενων και τέως στρατιωτών της Wehrmacht), οδηγήθηκαν στους θαλάμους αερίων (Fraser-, 1992:266). Όταν το Auschwitz εκκενώθηκε στις 18 Ιανουαρίου 1945, οι λίγοι Τσιγγάνοι επιζώντες είχαν ήδη μεταφερθεί στο στρατόπεδο του Buchenwald¹⁵.

Τα πειράματα πάνω σε ανθρώπους του Dr J. Mengele στο Auschwitz

είναι μια περίπτωση ανάμεσα σε πολλές. Παρόμοια πειράματα πραγματοποιήθηκαν και σε άλλα στρατόπεδα από Ναζιστές «επιστήμονες». Το Dachau ήταν το πρώτο στρατόπεδο που άρχισαν ιατρικά πειράματα με ανθρώπους πειραματοζώα το 1939¹⁶. Πειράματα με τοξικά, ακρωτηριασμοί, αέρια μoustάρδας, χαμηλές ή υψηλές πιέσεις και θερμοκρασίες. Αρκετά απ' αυτά τα πειράματα ήταν αμφίβολης επιστημονικής αξίας και τις περισσότερες φορές ήταν ακόμα ένας τρόπος μαζικής δολοφονίας. Ο Prof. Fischer και ο Dr Hornbaek πραγματοποιούσαν πειράματα σε Τσιγγάνους και Μαύρους μόνο και μόνο για να αποδείξουν την ανωτερότητα της Γερμανικής- Άρειας φυλής.

Στις 15 Μαΐου 1942 ο Himmler ρώτησε τον Grawitz (Αρχίατρο των SS) αν θα ήθελε να χρησιμοποιήσει φυλακισμένους για τα πειράματά τους. Ο Grawitz του απάντησε: «Συμφωνώ στην πρόταση να πραγματοποιήσουμε πειράματα. . . Προτείνω τη χρησιμοποίηση των αντικοινωνικών Τσιγγάνων στο Auschwitz» και προσθέτει, «... Νομίζω ότι είναι σωστό να διαλέξουμε έναν απαιτούμενο αριθμό ινδικών χοιριδίων απ' αυτούς τους ανθρώπους»¹⁷ (Kenrick & Puxon, 1995:145). Αρκετές, επίσης, γερμανικές φαρμακοβιομηχανίες χρησιμοποίησαν φυλακισμένους απ' τα στρατόπεδα συγκέντρωσης για τις δοκιμές των προϊόντων τους. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται και η γνωστή εταιρεία BAYER, που αγόραζε γυναίκες κατάδικους από το Auschwitz, προς 700 DM την κάθε μία (Procton, 1983:221).

Το Mauthausen ήταν ένα ακόμα στρατόπεδο θανάτου που είχε σχεδιαστεί ειδικά για τα λεγόμενα «αντικοινωνικά» άτομα. Στο στρατόπεδο αυτό, τον Αύγουστο του 1944, μεταφέρθηκαν εκεί από το στρατόπεδο του Ravensbrück, 440 γυναικόπαιδα Τσιγγάνοι όπου και δολοφονήθηκαν. Τους επόμενους μήνες, 800 ακόμα γυναίκες και παιδιά Τσιγγάνοι δολοφονήθηκαν με διαταγή του διοικητή του στρατόπεδου Johann Schwartzhuber (Huttenbuch, 1991:338). Χιλιάδες άλλοι Τσιγγάνοι δολοφονήθηκαν σ' όλη την κατεχόμενη Ευρώπη, από τα SS και τους συνεργάτες τους. Η εφαρμογή της «Τελικής Λύσης», τόσο για τους Τσιγγάνους όσο και για τους Εβραίους, διέφερε από χώρα σε χώρα.

Στις περισσότερες κατεχόμενες περιοχές, οι Τσιγγάνοι και οι Εβραίοι, είχαν συγκεντρωθεί και μεταφερθεί σε στρατόπεδα εργασίας και μετά το 1943 σε στρατόπεδα εξόντωσης. Το σύνολο σχεδόν των Τσιγγάνων της Ολλανδίας, Βελγίου και Λουξεμβούργου, είχαν συγκεντρωθεί και μεταφερθεί Ανατολικά. Στη Γαλλία, όπου η καταδίωξη

τους είχε αρχίσει πολύ πιο πριν την εισβολή των Γερμανών, χιλιάδες Τσιγγάνοι στάλθηκαν στα στρατόπεδα εξόντωσης από τους Γάλλους συνεργάτες των Ναζί¹⁸ (Kenrick & Puxon, 1972: 101-107). Στην Ιταλία δεν υπέστησαν σημαντικές καταδιώξεις. Οι περισσότεροι εξορίστηκαν στα νησιά της Ιταλίας. Το Σεπτέμβριο του 1943, όταν οι Γερμανοί διέταξαν την ιταλική αστυνομία να στείλει όλους τους συγκεντρωμένους Τσιγγάνους στη Γερμανία, αυτή τους άφησε να δραπετεύσουν (Kenrick & Puxon, 1995: 108).

Τις μεγαλύτερες απώλειες σε Τσιγγάνικο πληθυσμό έχουν η Ουγγαρία, Ρουμανία, Πολωνία και Γιουγκοσλαβία. Μαζικές εκτελέσεις Τσιγγάνων έγιναν στο Jasenovac, έξω από το Βελιγράδι. Οι Κροάτες φασίστες αυτονομιστές Ustasha, εξόντωσαν τό σύνολο των Τσιγγάνων της Κροατίας και χιλιάδες σ' άλλες περιοχές.¹⁹ Τουλάχιστον 80.000 Τσιγγάνοι πέθαναν μόνο στη Σερβία και Κροατία (Puxon, 1981: 22) Στη Βοσνία, όσοι Τσιγγάνοι γλύτωσαν από τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Κροατών-Ustashi, ήταν γιατί οι περισσότεροι προστατεύτηκαν από τη μουσουλμανική κοινότητα της Βοσνίας²⁰. Τον Αύγουστο του 1942, η Σερβία αναφέρθηκε σαν η πρώτη χώρα όπου το Εβραϊκό και το Τσιγγάνικο Πρόβλημα διευθετήθηκε οριστικά (International Tribunal Nuremberg Documents NOKW-1486). Πλήθος Τσιγγάνων ενώθηκε με τις αντάρτικες ομάδες στη Γιουγκοσλαβία και σ' άλλες Βαλκανικές χώρες²¹. Οι γερμανικές αρχές κατοχής πάρα πολλές φορές τους χρησιμοποιούσαν σαν όμηρους κατά των επιθέσεων των ανταρτών.

Δεν υπάρχουν επίσημες καταγραφές για επιχειρήσεις κατά των Τσιγγάνων στην Ελλάδα. Οι Ναζιστικές αρχές αναφέρουν την ύπαρξη τους σ' ένα άρθρο για αυτούς, στο ναζιστικό περιοδικό *Volk und Rasse* (*Έθνος και φυλή*) (Kenrick & Puxon, 1995: 87). Οι δυνάμεις κατοχής υιοθέτησαν, μερικές φορές, το ίδιο σύστημα ομηρίας όπως και στη Γιουγκοσλαβία. Αναφορές υπάρχουν για τη σύλληψη, από Γερμανούς αλλά και συνεργάτες τους «τσολιάδες», 300 τουλάχιστον Τσιγγάνων στην περιοχή της Λιβαδειάς το 1942, τη χρησιμοποίησή τους σαν όμηρων και την εκτέλεση περισσότερων από 50 απ' αυτούς. Επίσης 17 Τσιγγάνοι συνελήφθησαν στα σπίτια τους στα Κ. Πετράλωνα και εκτελέστηκαν (Vrissakis, 1989: 17-20). Στη Θεσσαλονίκη, Σκύδρα και Σίνδο υπάρχουν πληροφορίες για αρκετές εκτελέσεις Τσιγγάνων, όπως επίσης και για την ύπαρξη στρατοπέδου συγκέντρωσης, μέχρι το 1943²². (Ιωαννίδου 1990: 442).

Οι Kenrick και Puxon αναφέρουν, ότι οι Γερμανοί στην Ελλάδα λόγω της καταδίωξης των Εβραίων από τη μια και λόγω της συνεχούς απασχόλησής τους από τις επιθέσεις των ανταρτών από την άλλη, δεν είχαν τον καιρό να ασχοληθούν με μαζικές εκκαθαρίσεις Τσιγγάνων²³ (Kenrick & Puxon, 1995:87). Το 1943 εκδόθηκε στρατιωτική διαταγή για τη μεταγωγή όλων των Τσιγγάνων της Ελλάδας στο Auschwitz. Μετά όμως από παρέμβαση του τότε Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού και του πρωθυπουργού, οι μεταγωγές αυτές αναβλήθηκαν. (Huttenbuch, 1991:386 - Vrissakis, 1989:20).

Στην Αλβανία, ο ιταλικός στρατός κατοχής δεν επιδόθηκε σε ενέργειες εναντίον τους (Kolsti, 1991: κεφ.4). Στη Βουλγαρία, αν και τον Αύγουστο του 1942 απαγορεύτηκαν οι γάμοι μεταξύ Βουλγάρων και Τσιγγάνων, δεν αντιμετώπισαν ωστόσο ιδιαίτερα προβλήματα. Το ίδιο συνέβηκε και στις υπό βουλγαρική κατοχή περιοχές της Μακεδονίας. Κανένας δε, Εβραίος ή Τσιγγάνος, με βουλγαρική υπηκοότητα δεν μεταφέρθηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης, μια δε απόπειρα των Ναζιστών για κάτι τέτοιο αποτράπηκε ύστερα από δυναμικές αντιδράσεις των Βούλγαρων χωρικών, καθώς και από παρέμβαση του τότε βασιλιά της Βουλγαρίας Boris (Marushiakova 1991: 8). Το γεγονός αυτό έκανε το Γερμανό πρέσβη στη Σόφια, Adolf Beckerle, να εκφράσει τη δυσανεξία του σε αναφορά του προς το Υπουργείο Εξωτερικών του Ράιχ: «Η πνευματικότητα του Βουλγαρικού λαού στερείται του ιδεολογικού διαφωτισμού που ο λαός μας απολαμβάνει. Έχοντας ζήσει μέχρι τώρα με Αρμένιους, Έλληνες και Τσιγγάνους, οι Βούλγαροι δε βλέπουν κανένα κίνδυνο από τους Εβραίους ώστε να πάρουν ειδικά μέτρα εναντίον τους» (Kenrick & Puxon, 1972:131).

Συχνά υπάρχει το ερώτημα, ποιος είναι ο συνολικός αριθμός των Τσιγγάνων που πέθαναν κατά τη διάρκεια της Ναζιστικής περιόδου.

Η Margot Strom και William Parsons πιστεύουν ότι «οι Ναζί σκότωσαν το ένα τέταρτο έως και το ένα τρίτο των Τσιγγάνων στην Ευρώπη και έως το 70 % στις περιοχές όπου ο Ναζιστικός έλεγχος είχε από νωρίς επιβληθεί» (Strom & Parson, 1978). Η Novitch υπολογίζει τον αριθμό σε 500.000 θύματα. Ο Wolf in der Maur υπολογίζει τα θύματα σε 1.000.000 περίπου (der Maur, 1969:168 -Supple, 1993:241). Τον ίδιο αριθμό δίνει στη μελέτη του και ο G Von Soest (Soest, 1979). Μια μελέτη που έγινε από το Frankfurt Fachhochschule από τον Prof. Stephen Castles, παραθέτει στοιχεία που ανεβάζουν τον αριθμό σε 1.500.000

(Castles, 1984). Το γεγονός ότι οι περισσότεροι Τσιγγάνοι δεν ήταν πολιτογραφημένοι και, πολύ περισσότερο, η μη καταγραφή των Τσιγγάνων - θυμάτων σ' όλη την κατεχόμενη Ευρώπη, κάνουν ιδιαίτερα δύσκολο έναν υπολογισμό των θυμάτων, αλλά και του συνόλου του Τσιγγάνικου πληθυσμού. Όπως γράφει ο ιστορικός Bernard Streck «οι προσπάθειες να εκφράσουμε τις απώλειες των Τσιγγάνων σε αριθμούς, αποτυγχάνουν. . . , δεν μπορούμε να επιβεβαιώσουμε τους αριθμούς, με καταλόγους ή αρχεία στρατοπέδων. Οι περισσότεροι Τσιγγάνοι, στην Ανατολική και Νότια Ευρώπη, εκτελέστηκαν από αποσπάσματα ή μέλη (ντόπιων) φασιστικών οργανώσεων.

Οι αριθμοί όσων πέθαναν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, μόνο εν μέρει παρατίθενται, το σύνολο σχεδόν των αρχείων καταστράφηκε όταν τα στρατόπεδα αυτά εκκενώθηκαν» (Streck στο Rakelmann, 1979). Στη μόνη χώρα που έχουμε επίσημες καταγραφές του Τσιγγάνικου πληθυσμού αλλά και των θυμάτων, είναι η Γερμανία, όπου από τις 30.000 περίπου των Τσιγγάνων Sinti, μόνο οι 5.000 επεβίωσαν. Γεγονός πάντως είναι, όπως αναφέρει ο Βρετανός ιστορικός Donald Kenrick, «εάν ο πόλεμος συνεχιζόταν, το 100 % των Εβραίων και των Τσιγγάνων θα είχε εξοντωθεί, και το ολοκαύτωμα θα επεκτεινόταν στους Σλάβους» (Hancock, 1988:56).

Η νίκη των Συμμαχικών Δυνάμεων το 1945 δε σήμανε το τέλος στα βάσανα των Τσιγγάνων. Πολλοί Τσιγγάνοι εγκατέλειψαν τα στρατόπεδα συγκέντρωσης αλλά συνέχισαν να κρύβονται μέχρι το 1947, γιατί οι πριν τον πόλεμο νόμοι ενάντια τους εξακολούθησαν να είναι σε ισχύ. Εάν οι Εβραίοι ήταν θύματα μόνο Ναζιστικών νόμων, που καταργήθηκαν με την πτώση του Τρίτου Ράιχ, οι Τσιγγάνοι ήταν θύματα τόσο της Ναζιστικής όσο και της προ-ναζιστικής νομοθεσίας που το μεγαλύτερο μέρος της παρέμεινε σε ισχύ μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '50.

Στις, μετά τον πόλεμο, δίκες των εγκληματιών πολέμου, οι Ναζιστές ισχυρίστηκαν ότι οι εκτελέσεις των Τσιγγάνων δεν έγιναν για φυλετικούς λόγους αλλά ήταν θέματα Ποινικού Δικαίου. Στη Δίκη της Νυρεμβέργης δεν κλήθηκε να καταθέσει κανένας Τσιγγάνος παρόλο που εκατοντάδες χιλιάδες Τσιγγάνοι κάθε ηλικίας και φύλου έχασαν τις ζωές τους στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και αλλού.

Κι όμως ήταν η ίδια κυβέρνηση, υπηρεσίες, γιατροί και άλλοι «φυλετικοί επιστήμονες», οι οποίοι ανέπτυξαν και εφάρμοσαν τα ίδια μέτρα ευγονικής ενάντια στους Εβραίους, Τσιγγάνους, Μαύρους και σε

άτομα με αναπηρίες (Milton, 1990:276). Η σύνδεση μεταξύ αυτών των δολοφονικών επιχειρήσεων ήταν ιδεολογική, βασισμένη στη βιολογική ανισότητα των ανθρώπων και στη φυλετική «κάθαρση». Αρχίζοντας με νόμους διακρίσεων και απαγορεύσεων και καταλήγοντας σε μαζικές δολοφονίες, οι μέθοδοι αυτοί είχαν πάντα έναν στόχο, να περιορίσουν και τελικά να εξολοθρεύσουν τις ομάδες αυτές των ανθρώπων «για την προστασία του γερμανικού αίματος».

Στο Αμερικάνικο Δικαστήριο εγκλημάτων πολέμου, όταν ρωτήθηκε ο στρατηγός των SS, Otto Ohlendorf²⁴, εάν είχε σκοτώσει κι άλλους εκτός από Εβραίους, αυτός απάντησε: «Τσιγγάνους».

- « Για ποιούς λόγους σκότωσες Τσιγγάνους ; »
- « Για τους ίδιους που υπήρχαν για τους Εβραίους », απάντησε
- « Φυλετικοί ; Αίματος ; »
- « Δεν υπήρχαν διαφορές ανάμεσα σε Εβραίους και Τσιγγάνους »²⁵.

Οι περισσότεροι από τους πρωτεργάτες του Τσιγγάνικου Ολοκαυτώματος, οι «ειδικοί» σε «ζητήματα Τσιγγάνων», συνέχισαν κανονικά τις εργασίες τους πάνω στο ίδιο θέμα, και στην Ομοσπονδιακή Γερμανία.

Ο Ritter απόναζιστικοποιήθηκε το 1950. Ο ίδιος δήλωσε στο δικαστήριο, και έγινε δεκτό, πως τα κίνητρά του ήταν μόνο επιστημονικά, και πως από το 1942 και μετά δεν ασχολούνταν πλέον με Τσιγγάνους ! Το 1953, τα αρχεία και οι γενεολογικοί χάρτες του Ritter παραδόθηκαν στο νεοδημιουργηθέν «Travelers Office» του ποινικού τμήματος της Βαυαρικής αστυνομίας, στις οποίες το προσωπικό συγκαταλέγονταν αρκετοί πρώην SS. Ο ίδιος ο Ritter επέστρεψε στην πρώην εργασία του σαν παιδοψυχολόγος, κρατώντας παράλληλα τη θέση του ειδικού συμβούλου της Ομοσπονδιακής κυβέρνησης σε θέματα Τσιγγάνων. Επίσης, πολλοί συνεργάτες του συνέχισαν την καριέρα τους, χωρίς κανείς ποτέ να ελέγξει πως πήραν τους τίτλους και τις πανεπιστημιακές διακρίσεις τους²⁶.

Όσον αφορά την πρώην βοηθό του, Eva Justin, το Ανώτατο Δικαστήριο της Φρανκφούρτης, το Φεβρουάριο του 1964, αποφάσισε ότι δεν υπήρχαν επαρκείς αποδείξεις που να πιστοποιούν την ενοχή της. Δέχτηκε, επίσης τον ισχυρισμό της, ότι η ίδια δε γνώριζε πως οι Τσιγγάνοι στέλνονταν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης από τους Ναζί εξαιτίας των αναφορών της, και τέλος, οι μαρτυρίες εναντίον της από τους

Τσιγγάνους, ότι η Justin τους έστειλε στα στρατόπεδα, κρίθηκαν σαν μη επαρκείς μετά την παρέλευση 20 χρόνων. Η ίδια όμως, στην εισαγωγή της έρευνάς της έγραφε, πως ήλπιζε η έρευνα αυτή να γίνει η βάση για τους μελλοντικούς νόμους περί φυλετικής υγιεινής που θα προστάτευαν το γερμανικό λαό από την παραπέρα εξάπλωση «άχρηστων και πρωτόγονων στοιχείων». Παρακάτω θεωρούσε άχρηστη την παροχή εκπαίδευσης προς τους Τσιγγάνους και τους ημι- Τσιγγάνους και πρότεινε την διακοπή της. Τέλος κατέληγε: «Όλοι οι Τσιγγάνοι και ημι-Τσιγγάνοι, εγγράμματοι ή μη, κοινωνικά αφομοιωμένοι ή αντικοινωνικά στοιχεία και εγκληματίες, θα πρέπει γενικά όλοι να στερηθούν» (Kenrick & Puxon, 1995:25). Η Justin μετά τον πόλεμο δούλεψε σαν κοινωνική λειτουργός (Puxon, 1981:23). Ένα άλλο παράδειγμα είναι ο Dr Hermann Arnold, ο οποίος παρά τις ρατσιστικές ιδέες του, θεωρείται ακόμα από μερικούς σαν μεγάλος «Τσιγγανολόγος»²⁷.

Για τις, μετά τον πόλεμο, γερμανικές κυβερνήσεις, το ότι οι Τσιγγάνοι δεν αποτέλεσαν μια ομάδα ανθρώπων που υπέστησαν ρατσιστική βία από τους Ναζί, χρησιμοποιήθηκε σαν κανόνας προκειμένου να μη δώσουν αποζημιώσεις. Ο Grattan Puxon, σε άρθρο του το 1977, αποκάλυψε εγκύκλιο του Υπουργείου Εσωτερικών του Württemberg το 1950, προς τα Δικαστήρια, που δέχονταν αιτήσεις αποζημιώσεων, να έχουν υπόψη ότι, «Οι Τσιγγάνοι δεν επλήγησαν για φυλετικούς λόγους από τους Εθνικοσοσιαλιστές, αλλά λόγω αντικοινωνικών και ποινικών ενδείξεων». Αυτή η παράλογη απόφαση εξαίρεσε από αποζημίωση κάθε επιζώντα Τσιγγάνο (Puxon, 1977: 24).

Το 1962, κατά τη διάρκεια της δίκης του Eichmann, στο Ισραήλ, τόσο τα επίσημα στοιχεία αλλά και η μαρτυρία του, έδειξαν ότι η εξόντωση των Τσιγγάνων έγινε βάσει φυλετικών κριτηρίων. Αν και το δικαστήριο βρήκε ένοχο τον Eichmann και για εγκλήματα ενάντια στους Τσιγγάνους, ωστόσο δε χρησιμοποίησε τη λέξη «γενοκτονία» για τους Τσιγγάνους, αυτή παρέμεινε αποκλειστικότητα των Εβραίων.

Ακόμα όμως και για Εβραίους ιστορικούς, όπως η Miriam Novitch, η απόφαση για τη λύση του «Εβραϊκού και του Τσιγγάνικου Προβλήματος» πάρθηκε από το Hitler το 1939, και η Πολωνία έγινε ο τάφος και για τους δυο λαούς (Novitch, 1968:11). Η γενοκτονία των Τσιγγάνων από τους Ναζί, αναγνωρίστηκε επίσημα το 1982 από τον Helmut Schmidt.

Το 1979, ιδρύθηκε στις ΗΠΑ, το Συμβούλιο Μνήμης Ολοκαυτώματος από τον τότε πρόεδρό τους Jimmy Carter, με σκοπό να αποτελέ-

σει ένα διαρκές μνημείο για όλους εκείνους που εξοντώθηκαν στη Χιτλερική Γερμανία. Όπως όμως συνέβη και στη δίκη της Νυρεμβέργης, δεν προσκλήθηκε κανένας Τσιγγάνος εκπρόσωπος. Ο Elie Wiesel, στην «Έκθεση του Συμβουλίου Μνήμης Ολοκαυτώματος προς τον πρόεδρο των ΗΠΑ» (1979:3), γράφει πως οι Εβραίοι ήταν «βεβαιωμένα τα πρώτα θύματα» του Ολοκαυτώματος, και πως αυτό πρέπει να θεωρείται «ουσιαστικά ένα Εβραϊκό γεγονός» (Hancock, 1987: 80). Η Washington Post, αναφέρει το 1983, ότι η σύνθεση του Συμβουλίου έκανε κάποιους να στενοχωρούνται, γιατί περιέλαβε μη-Εβραίους ανάμεσα στα θύματα του Ολοκαυτώματος»²⁸ (The Washington Post 13/4/1983).

Το Σεπτέμβριο του 1986, έγινε μια επιμνημόσυνη τελετή για τους Τσιγγάνους θύματα των Ναζί, και πραγματοποιήθηκε ένα συνέδριο με τίτλο: «Τα άλλα θύματα», το Φεβρουάριο του 1987. Στο συνέδριο αυτό, ο Τσιγγάνος εκπρόσωπος, που περιλήφθηκε, για πρώτη φορά στο Συμβούλιο «Μνήμης Ολοκαυτώματος», δήλωσε: «Ande jekh than namisajlo amaro vusar andel bona» (οι στάχτες μας ανακατώθηκαν μαζί στους φούρνους, γιατί θα έπρεπε να το θυμόμαστε ξεχωριστά ο καθένας σήμερα;) (Hancock, 1987 :83). Για τους Τσιγγάνους υπήρχε μονάχα ένα Ολοκαύτωμα για όλα τα θύματα. Το 1991, στη συνεδρίαση του Συμβουλίου Μνήμης Ολοκαυτώματος ΗΠΑ για το σχεδιασμό των ετήσιων εκδηλώσεων, όταν ρωτήθηκε ο πρόεδρος Benjamin Meed από το μέλος William Duna, τότε οι Τσιγγάνοι θα περιληφθούν επίσημα και ισότιμα στις εκδηλώσεις, αυτός του απάντησε: «Ρώτησέ με ξανά ύστερα από 20 χρόνια περίπου» (Hancock, 1991:412). Τον Απρίλιο του 1994 στο Μουσείο Μνήμης Ολοκαυτώματος στις ΗΠΑ, έγινε για πρώτη φορά αναφορά στους Τσιγγάνους θύματα.

Αντίθετα με την ομοιότητα και το ταυτόχρονο της εξόντωσης Εβραίων και Τσιγγάνων, η ανισότητα όσον αφορά την απέραντη ποσότητα της δευτερεύουσας βιβλιογραφίας για το Ναζιστικό Αντισημιτισμό και τον ελάχιστο αριθμό μελετών για τη μοίρα των Τσιγγάνων, αλλά και άλλων ομάδων ανθρώπων όπως οι Μαύροι, άτομα με αναπηρίες και άλλοι, έχει αναπόφευκτα επιδράσει στις σύγχρονες ιστορικές αναλύσεις. Όπως η Sybil Milton τονίζει, λίγοι ιστορικοί έχουν επισημάνει την ομοιότητα μεταξύ της «Εβραιοφοβίας» και της «Αντι-τσιγγάνικης ιδεολογίας» στο Ναζιστικό λόγο και πράξη μετά το 1933 (Milton, 1990:271).

Αν και νέα στοιχεία έχουν έρθει τελευταία στο φως, παρόλα αυτά οι παλαιότερες ερμηνείες και η γενική εντύπωση, ότι μόνο οι Εβραίοι

υπέστησαν τέτοια μεγάλης κλίμακας εξόντωση, παραμένει. Εδώ και 50 χρόνια, όλος ο κόσμος ακούει συνέχεια για την Εβραϊκή τραγωδία (που ήταν πραγματικά μεγάλη), και ένας τεράστιος αριθμός επιστημονικών μελετών, πανεπιστημιακών μαθημάτων, ειδικών ινστιτούτων, υποτροφιών, παραγωγών ταινιών, κ.α, έχουν σαν θέμα τους το «Εβραϊκό Ολοκαύτωμα». Οι Τσιγγάνοι, στην πλειοψηφία τους αναλφάβητοι, σ' αντίθεση με τους Εβραίους, που στερούνται διανοουμένων ή πολύ περισσότερο ενός ισχυρού και αναγνωρισμένου κράτους και Lobbies ανά τον κόσμο, ακόμα δε και σήμερα παραμένουν ιστοριογραφικά αθέατοι.

Στη μελέτη του, για την εξόντωση των ομοφυλόφιλων, ο Heinz Heger, θέτει τη ρητορική ερώτηση : «Πόσοι άνθρωποι σήμερα είναι ενημερωμένοι ότι οι Τσιγγάνοι της Ευρώπης φυλακίστηκαν και στάλθηκαν στο θάνατο από τους Ναζί, σχεδόν στα ίδια ποσοστά με τους Εβραίους» (Heger, 1980:9). Λίγοι Έβραίοι μελετητές του «Ολοκαυτώματος» περιλαμβάνουν την εξόντωση των Τσιγγάνων στην εφαρμογή της «Τελικής Λύσης», εξαίρεση αποτελούν οι Philip Friedman, Raphael Lemkin και Miriam Novitch. Η προκατάληψη και τα στερεότυπα ενάντια στους Τσιγγάνους συνεχίζουν να ελέγχουν την ιστορική φιλολογία και σ' αυτό το θέμα.

Η εβραία ιστορικός Yehuda Bauer γράφει : «Οι Ναζί απλά δεν είχαν μια πολιτική που αφορούσε τους Τσιγγάνους, γι' αυτό το λόγο η εξόντωση των Τσιγγάνων από τους Ναζί ήταν δομικά διαφορετική απ' αυτή των Εβραίων» (Bauer, 1978:36). Ο Hans- Joachim Doring ισχυρίζεται ότι η Ναζιστική πολιτική είχε σαν κίνητρο, το συνδυασμό του ελέγχου του εγκλήματος και τη στρατιωτική ασφάλεια (Doring, 1964:193). Ο George Mosse (1978:220-21) δε δέχεται ότι οι Τσιγγάνοι δολοφονήθηκαν για ρατσιστικούς λόγους. Η Lucy Dawidowicz, αφιερώνει μονάχα δυο παραγράφους, στο βιβλίο της, για τους Τσιγγάνους και καταλήγει: «Η μοίρα των Εβραίων υπό τον Εθνικοσοσιαλισμό ήταν μοναδική» (Dawidowicz, 1981). Οι G. Fosner και J Ware, στο βιβλίο τους, *Mengele* (1986), δεν αναφέρουν τους Τσιγγάνους, αν και ήταν απ' τα αγαπημένα τους «πειραματόζωα» (Posner & Ware, 1986).

Ο κατάλογος των μελετητών, που δεν αναφέρουν ή μερικών ακόμα που διαστρεβλώνουν τα γεγονότα, θα μπορούσε να γίνει ιδιαίτερα μακρύς. Τα κενά στην ιστορική γνώση μας, όσον αφορά το Τσιγγάνικο «Ξεχασμένο ολοκαύτωμα», παραμένουν ακόμα μεγάλα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Εκτός από τα έργα του Verdi πουθενά αλλού οι Τσιγγάνοι δεν αναφέρονται σαν ισότιμοι πολίτες.
2. Επίσης σημαντικό ρόλο στην προκατάληψη ενάντια τους έπαιξε, όπως και στην περίπτωση των Εβραίων, ο ισχυρισμός απ' την εκκλησία, ότι ήταν υπεύθυνοι για τη σταύρωση του Χριστού. (Ο μύθος ότι Γύφτοι έφτιαξαν τα καρφιά της Σταύρωσης, ή ότι δε φιλοξένησαν την Παναγία και το βρέφος κατά τη φυγή τους προς την Αίγυπτο.)
3. Από τα μισά του 16ου αι. μέχρι τις αρχές του 18ου αι., η Καθολική, αλλά και η Προτεστάντική, Εκκλησία ήταν ιδιαίτερα δραστήριες στις διώξεις ενάντια στους Τσιγγάνους. Ο ελεύθερος τρόπος ζωής τους, τα παγανιστικά έθιμά τους και κυρίως η δυσκολία επιβολής ελέγχου πάνω τους, αποτελούσε απειλή για τα χριστιανικά «πρότυπα». Ο Πάπας Πίος 5ος τους χρησιμοποίησε σαν σκλάβους στις γαλές.
4. Μια τακτική που εφάρμοσε το 1761 και η αυτοκράτειρα της Αυστρο-ουγγαρίας Μαρία-Τερέζα, αλλά και οι Ελβετικές αρχές μέχρι τη δεκαετία του 1980 (Pieth, 1988: 27 -Hancock, 1987 104 - Supple, 1993: 46).
5. Το γραφείο αυτό δεν είχε καταργηθεί μέχρι το 1970.
6. Οι περισσότεροι Τσιγγάνοι στην Ευρώπη αυτοαποκαλούνται Roma και μιλούν τη γλώσσα Romani. Οι Τσιγγάνοι όμως δεν είναι ένα ομοιογενές σύνολο, υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάμεσά τους, έτσι αρκετές ομάδες αυτοπροσδιορίζονται διαφορετικά. Στη Γερμανία η μεγαλύτερη ομάδα Τσιγγάνων αυτοαποκαλούνται Sinti.
7. Η ειρωνεία ήταν ότι οι Τσιγγάνοι κατάγονταν από την Ινδία και λόγω της ενδογαμίας που τους χαρακτηρίζει θα μπορούσαν να θεωρηθούν πιο Άρειοι από τους Γερμανούς. Η ειρωνεία είναι ότι η Τσιγγάνικη λέξη «sastipe», χαιρετισμός για υγεία και χαρά, έχει την ίδια σανσκριτική ρίζα (svastha) με τη λέξη «Σβάστικα».
8. Από το 1930, ο κοινωνιολόγος Scharfenberg έκδοσε μια σειρά άρθρων που πρότεινε τη στείρωση όλων των Τσιγγάνων (Hancock, 1992: 7).
9. Το Εθνικό Διάταγμα της 17ης Σεπτεμβρίου 1935, υποβίβαζε θεσμικά πλέον τους Εβραίους και τους Τσιγγάνους σε πολίτες δεύτερης κατηγορίας λόγω του «ξένου αίματός» τους. Το 1942, παρόμοιο διάταγμα τους κήρυξε χωρίς πολιτικά δικαιώματα και ιθαγένεια.
10. Η υπηρεσία αυτή της Interpol υπάρχει ακόμη στη Βιέννη, σύμφωνα με τον Hancock (1987: 64), και έχει παραρτήματά σε 138 χώρες.
11. Ο Ritter γεννήθηκε το 1901 στο Aachen, γιός αξιωματικού του Ναυτικού, παρακολούθησε το ελιτίστικο Gymnasium του Βερολίνου και την Πρωσσική στρατιωτική

Ακαδημία. Πριν την αποφοίτησή του το 1921, εντάσσεται στα μεταπολεμικά Freicorps ενάντια στους Σπαρτακιστές. Το 1927 παίρνει το διδακτορικό του στην Ψυχολογία από το Πανεπιστήμιο του Μονάχου, το 1930 παίρνει διδακτορικό στην ιατρική στη Χαϊδελβέργη. Όλες οι εργασίες του ήταν σχετικά με την «αντικοινωνική» συμπεριφορά. Συνδέθηκε με το ναζιστικό κίνημα από τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης αλλά δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία αν έγινε μέλος του ναζιστικού κόμματος.

12. Βασικά μέλη της ομάδας: Eva Justin, Adolf Würth και Sophie Ehrhardt.

13. Η Eva Justin ήταν μια από τις πιο γνωστές «φυλετικούς επιστήμονες» που συνδέθηκε με τους Τσιγγάνους. Κατάφερε και εισήλθε μέσα στους Τσιγγάνικους καταυλισμούς παριστάνοντας την ιεραπόστολο. Οι ίδιοι οι Τσιγγάνοι της έδωσαν το χαϊδευτικό όνομα «LoliTschai» (κοκκινομαλούσα), οι ίδιοι όμως ξαφνιάστηκαν όταν την είδαν αργότερα πίσω από το ανακριτικό γραφείο της αστυνομίας.

14. Υδρογονοποιημένο κυάνιο.

15. Οι ελάχιστοι αυτοί Τσιγγάνοι ήταν από την περιοχή της Γαλικίας. Για άγνωστους μέχρι σήμερα λόγους, οι Τσιγγάνοι της Γαλικίας δεν είχαν φυλακιστεί μέχρι την άνοιξη του 1944 και αμέσως μετά την άφιξή τους στο Auschwitz μεταφέρθηκαν στο Buchenwald.

16. Οι Γερμανοί γιατροί συνέκριναν τα αποτελέσματα των ερευνών τους με παρόμοιες έρευνες που είχαν πραγματοποιηθεί στις ΗΠΑ, σε ασθενείς ή φυλακισμένους, χωρίς οι ίδιοι να το γνωρίζουν (Procton, 1988:220).

17. Τα πειράματα αυτά, για λογαριασμό του Ναυτικού, πραγματοποιήθηκαν πάνω σε Τσιγγάνους στο Dachau και στο Buchenwald, προκειμένου να διαπιστωθεί πόσο μπορεί να ζήσει ένας ανθρώπινος οργανισμός πίνοντας μόνο θαλασσινό νερό, ή παραμένοντας μέσα σε παγωμένο νερό.

18. Στη Γαλλία δεν έχουν δοθεί ακόμα στη δημοσιότητα έγγραφα της περιόδου αυτής, σχετικά με τους Τσιγγάνους. Κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε προβλήματα σε πολλούς νυν και τέως κρατικούς αξιωματούχους (Fonseca, 1995:273).

19. Στην Κροατία, αν και οι πολλοί Τσιγγάνοι ήταν καθολικοί, αυτό δεν επηρέασε καθόλου τον Αρχιεπίσκοπο Stepinac, ενθουσιώδη υποστηρικτή της φασιστικής κυβέρνησης των Ustashe, να ενεργήσει για τη σωτηρία τους.

20. Τον Ιούλιο του 1941, οι μουσουλμάνοι Τσιγγάνοι της Bijeljina κατέφυγαν στις ισλαμικές αρχές στο Σερράγεβο, οι οποίες εξέδωσαν επίσημο έγγραφο που έλεγε ότι κάθε επίθεση κατά οποιουδήποτε μουσουλμάνου Τσιγγάνου θα εκλαμβάνόταν σαν επίθεση κατά της ευρύτερης μουσουλμανικής κοινότητας. Την περίοδο αυτή οι Ναζί προσπαθούσαν να προσεταιριστούν τον αραβικό κόσμο στη Μ. Ανατολή, έτσι σταμάτησαν οι επιθέσεις κατά των Τσιγγάνων μουσουλμάνων στη Βοσνία (Kenrick & Puxon, 1972:115).

21. Για το λόγο αυτό και για την ανδρεία που έδειξαν, ο Τίτο τους είχε υποσχεθεί τη δημιουργία για αυτούς, μετά τον Πόλεμο, αυτόνομης Δημοκρατίας στην περιοχή των Σκοπίων. όμως δεν κράτησε την υπόσχεσή του παρά μόνο τους αναγνώρισε σαν εθνότητα.

22. Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου, περιορίστηκαν στο ίδιο μέρος Τσιγγάνοι και εκτελέστηκαν 1.000 άτομα κατά το 1947-1948 (Ιωαννίδου 1990 442).

23. Τα SS είχαν επίσης τη δυσκολία να ξεχωρίζουν τους Τσιγγάνους ιδιαίτερα στη Β.

Ελλάδα, από άλλες πληθυσμιακές ομάδες όπως Πομάκους, Μουσουλμάνους και άλλους, που πολλές φορές είχαν την ίδια θρησκεία και ασχολίες με τους Τσιγγάνους (Kenrick & Puxon, 1972:120).

24. Ο Ohlendorf πριν τον πόλεμο ήταν καθηγητής πολιτικής οικονομίας.

25. Βλ. Δίκες των εγκληματιών πολέμου πριν από τις δίκες της Νυρεμβέργης. Control Council Law No.10 [Green series], 14 vols, Ουάσιγκτον, Κυβερνητικό τυπογραφείο. 1950-52), 4:286.

26. Η Eva Justin, ξεκίνησε την καριέρα της σαν νοσοκόμα. Αν και ποτέ δεν ακολούθησε κανονικές πανεπιστημιακές σπουδές, ανακηρύχτηκε διδάκτωρ στην Ανθρωπολογία, το 1943 στο Βερολίνο, με επιτροπή τον E. Fischer και R. Ritter (Friedlander, 1995:250).

27. Κατά τη δεκαετία του 70', ο Arnold δέχτηκε αυστηρή κριτική για τις ρατσιστικές του ιδέες. Τότε, μέσα από άρθρα του σε νεοφασιστικά περιοδικά, υπεράσπισε τις «έρευνές» του σχετικά με τους Τσιγγάνους κατά τη διάρκεια του Γ' Ράιχ, ενώ παράλληλα προέτρεπε την κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Γερμανίας στην υιοθέτηση μιας πιο «αυστηρής πληθυσμιακής πολιτικής». (Arnold, H. «Ein Menschenalter danach. Anmerkungen zur Geschichtsschreibung der Zigeuner-verfolgung» Mitteilungen zur Zigeunerkunde (Alzenau. March 1977), Beiholdf 4. και «Bevolkerungspolitik? Fehlanzege!» στο Nation Europa (1976):35f.

28. Είχε συμπεριλάβει, Αρμένιους, Σλάβους, Πολωνούς, αλλά μέχρι τότε όχι και Τσιγγάνους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bauer, Y. (1980), *The Holocaust in historical perspective*, University of Washington Press, Seattle.

Bock. G. (1983), *Racism and Sexism in Nazi Germany: Motherhood. Compulsory Sterilization and the state*. Signs 8:3, σ. 400-421.

Brucher-Boroujerdi, U & Wipperman, W. (1978), *Das Zigeunerlager Berlin- Marzahn, 1936-1945*, Pogrom 130: 77-80.

Calvelli-Adorno, F. (1951), «Die rassische Verfolgung der Zigeuner vordem 1», Marz 1943, *Rechtprechung zum Wiedergutmachungsrecht* 12 (Dec.): 121-142.

Castles, S. (1984), *Here for Good: Western Europe's New Ethnic Minorities*, Pluto Press, London.

Dawidowitz, L (1981), *The Holocaust and the Historians*, Harvard University Press, Cambridge.

Doring H.J. (1964), *Die Zigeuner im NS- Staat*, Hamburg, σ. 58-60.

Fonceca, I. (1995), *Bury me Standing*, Chatto & Windus, London.

Friedlander, H (1981), «The Nazi Concentration Camps», στο *Human Responses to the Holocaust*, ed. M. Ryan, Edwin Mellen Press, N.York.

Hancock I (1987), *The Pariah Syndrome*, Ann Arbor, Karoma

Hancock I (1988) «Uniqueness of the Victims: Gypsies, Jews and the Holocaust», *Without Prejudice* 1:2, σ. 45-67.

Hancock I. (1992), «The roots of inequity: Romani cultural rights in their historical and social context», *Immigrants & Minorities*, vol:11, no 1 March 3-20.

Heger, H. (1980), *The Men with the Pink Triangle*. Alyson Publications, Boston.

Ιωαννίδου, Α. (1990), «Οι Ρομ του Δενδροποτάμου», *Επιστημονική Επετηρίδα του Κέντρου Ιστορίας Θεσ/νίκης*, τόμος 2ος, Θεσ/νίκη.

Kenrick, D. & Puxon, G. (1972), *The Destiny of Europe's Gypsies*. Chatto-Heinemann, London.

Kenrick, D. & Puxon G. (1995), *Gypsies under the Swastika University*, Hertfordshire Press, Hertfordshire.

Kolsti, J. (1991), «Albanian Gypsies: The silent Survivors» στο *The Gypsies of Eastern Europe*, ed. D. Growe, Sharpe, London.

Liegeois, J.P. (1994), *Roma, Gypsies, Travellers*, Council of Europe, Strasbourg.

Marushakova, E (1991), *Destroying an ethnic identity: The Gypsies in Bulgaria*, Helsinki Watching Report.

Mosse, L G.(1978), *Toward the Final Solution: A History of European Racism*, Hoard Fertig N.York.

Muller-Hill, B. (1988), *Murderous Science: Elimination of Jews, Gypsies and Others Germany 1933-1945*, Oxford University Press, N. York.

Noakes, J. (1985), «Social Outcasts in Nazi Germany», *History Today* 35, December:15-19.

Novitch, M. (1984), «Half a Million Gypsies Victims of the Nazi Terror», *Unesco, Courier* (October): 24-25.

Pieth, P. (1988), *Switzerland's secret crusade against the Gypsies*, *These Times* 27, January

Posner, G. L & Ware, J. (1986), *Mengele: The complete story*, Dell, N. York.

Proctor, R (1988), «*Racial Hygiene*» *Medicine under the Nazis*, Harvard University Press, Cambridge.

Puxon, G. (1981), «Gypsies Seek Reparations», *Patterns of Prejudice*, vol. 15, 5, no 1: 21-25.

Rakelmann, G.A (ed.), (1979), *Loseblattsammlung fur Unterricht und Bildungsarbeit*, Freiburg im Breisgau.

Sereni, G. (1914), *Into the Darkness*, Heinemann, London.

Supple, C. (1993), *From Prejudice to Genocide*, Trentham Books, Staffordshire.

Vrissalds, I.(1989), «Nazis and Greek Roma. A personal Testimonial», *κατεγραμμένο από τον I.Hancock στο περιοδικό Roma*, no 30, January, Chandigarh, India.

Zimmermann, M.(1989), *Verfolgt, vernichtet, Klartext, Esse*.